

SZAKPOLITIKAI JAVASLAT - 2021 No.1/1

HOGYAN JUSSUNK LEVEGŐHÖZ? I.

Az Egyensúly Intézet
levegőtisztasági javaslatai –
fűtési és épületszektor

**Egyensúly
Intézet**

TARTALOMJEGYZÉK

Vezetői összefoglaló	4
1. Mi a probléma?	6
2. A légszennyezettség fő forrásai és okai	7
3. Az Egyensúly Intézet fűtési és épületszektorra vonatkozó levegőtisztasági javaslatai	9

**Magyarország
jövő időben ▶▶**

— Egyensúly Intézet

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

01

Évente 12–13 ezer magyar hal meg a levegőszennyezettség miatt. Célunk, hogy ezeket az életeket megmentsük, illetve hogy javítsuk a magyarok életminőségét és növeljük egészségben eltöltött éveik számát. A légszennyezés ugyanakkor jelentős részben szegénységi probléma: ügyelni kell rá, hogy ne a szegények legyenek a levegőtisztaságért folytatott küzdelem vesztesei.

02

A legfontosabb levegőszennyező anyagok: a szálló por és a nitrogén-oxidok. Mivel ezek jelentős részben a lakossági fűtésből származnak, a légszennyezés elleni fellépés során is ez az egyik fő beavatkozási terület.

03

Be kell tiltani a lignit kitermelését és az azzal való fűtést. A szilárd tüzelőanyagot használó rászorulóknak számára biztosítani kell a fenntartható erdőgazdálkodásból származó fát. A szociálistűzifa-támogatást nem a települések lélekszámához kell kötni. Azoknak a háztartásoknak az esetében, amelyeknél be van vezetve a gáz, de anyagi okokból a szilárd tüzelést választják, ideiglenesen támogatni kell a gázfűtésre való visszatérést.

04

A szennyező tüzelők tiltása önmagában nem elég: a legszegényebbeket támogatni kell a megfelelő tüzelőhöz való hozzájutásban és az energiahatékonysági beruházásokban, például vissza nem térítendő kazáncsere-támogatással.

05

Évente az épületek 3%-án kell mélyfelújítást, vagyis legalább 60%-os energiamegtakarítást eredményező korszerűsítést elvégezni.

06

Minden eszközzel támogatni kell az energetikai korszerűsítéseket, de csak a megfelelő hatékonyságúakat. A források növelése mellett innovatív finanszírozási formákra van szükség, mindenekelőtt a korszerűsítések számlás és előfinanszírozására.

A témához kapcsolódó részletes háttér-tanulmányunk elérhető az Egyensúly Intézet honlapján:

www.egyensulyintezet.hu

1. MI A PROBLÉMA?

Az Európai Unióban Magyarországon az ötödik legalacsonyabb a születéskor várható élettartam: egy magyar majdnem 5 évvel él kevesebbet, mint egy átlagos EU-s polgár. Közel három évvel le vagyunk maradva a 65 éves kor után várható egészséges életévek számát tekintve.

Rossz egészségügyi mutatóink nem valamiféle megváltoztathatatlan magyar adottságból erednek. Az okok jól azonosíthatók – életmódunkból, szokásainkból, településeink szervezéséből adódnak azok az egészségügyi ártalmak, amelyek miatt itt tartunk.

Az egyik fő egészségkárosító jelenség a légszennyezettség. Az emiatt elvesztett egészséges életévek száma Magyarországon megközelítőleg 2 év – ez a harmadik legrosszabb adat az EU-n belül. Hazánkban minden évben legalább 12–13 ezer ember hal meg a légszennyezettség miatt, további tízezrek pedig súlyos egészségkárosodást szenvednek.

A légszennyezettség csökkentése révén megmenthetjük ezeket az embereket, ráadásul a polgárok általános életminősége, egészségi állapota és elégedettsége is érezhetően javulna, nem beszélve az egészségügyi rendszerre nehezedő terhek számottevő mérséklődéséről.

Az alábbiakban azonosítjuk a hazai légszennyezés elsődleges forrásait, majd javaslatokat fogalmazunk meg arra, hogyan menthetnénk meg évente több mint tízezer magyart.

Hazánkban minden évben legalább 12–13 ezer ember hal meg a légszennyezettség miatt, további tízezrek pedig súlyos egészségkárosodást szenvednek.

2. A LÉGSZENNYEZETTSÉG FŐ FORRÁSAI ÉS OKAI

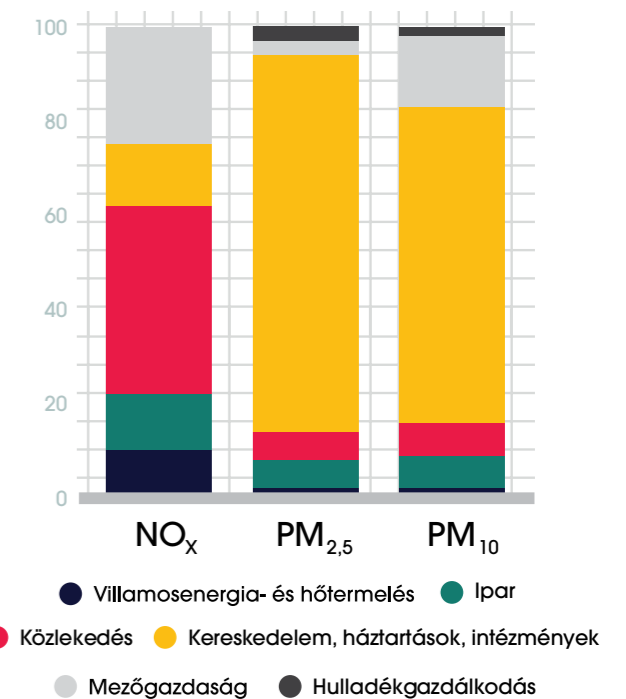
Szálló por

Magyarországon a főként a közlekedésből származó nitrogén-oxidok mellett a legfontosabb légszennyező anyag a szálló por: olyan szilárd részecskék összessége, amelyeket a szemcsék mérete alapján szokás kategorizálni (PM_{2,5}, PM₁₀).

Minél kisebbek a részecskék, annál mélyebbre jutnak az emberi szervezetben, és annál nagyobb az általuk okozott egészségügyi kár (légzőszervi, szív- és érrendszeri megbetegedések, allergia, asztma, tüdőrák, fejlődési rendellenességek). Magyarországon a PM_{2,5} és a PM₁₀ mennyisége jelentősen csökkent az utóbbi években – de mindkettő még mindig jóval az egészségügyi határérték felett van. Az egészségügyi határérték feletti szálló por aránya az összes EU-tagállam között nálunk az egyik legmagasabb, csak Lengyelországban és Bulgáriában rosszabb a helyzet.

A szállópor-kibocsátás túlnyomó része a lakossági fűtésből származik: a háztartási fa- és szénttüzelés során keletkezik. Az ipari kibocsátások a közvélekedéssel ellentétben ma már csak a légszennyezés kisebb részét okozzák, elsősorban az elmúlt évtizedek levegőtisztaság-védelmi intézkedéseinek köszönhetően. A mezőgazdaság ma is jelentős kibocsátó ágazat, ezen a területen azonban elegendő lenne következetesen végrehajtani az Országos Levegőterhelés-Csökkentési Programban megfogalmazott cselekvési tervet.

1. ábra: Egyes légszennyező anyagok forrása ágazatonként Magyarországon (2018, százalék)¹

Épp ezért a légszennyezés elleni küzdelem legfontosabb területét ma a közlekedés mellett (amellyel külön szakpolitikai javaslatban foglalkozunk) a fűtés szabályozása és épületeink korszerűsítése jelenti – javaslataink erre a két területre szorítkoznak.

2.1. MI A PROBLÉMA A FŰTÉSI SZEKTORRAL?

Magyarországon az otthonok közel 40%-ában kizárólag vagy részben fával tüzelnek. A tüzelőanyag gyakran nem megfelelő szárazságú és sokszor nem is legális forrásból származó tűzifa. Ezt a problémát tetézi a szintén rendkívül káros szemét-, illetve avarégetés (utóbbi egy 2020 nyarán elfogadott jogszabály szerint 2021 januárjától tilos lenne, ám egy decemberi rendelet a járványügyi veszélyhelyzet fennállásáig elhalasztotta az országos tilalom hatályba lépését).

A háztartások 3%-ában szénnel, azon belül is főleg a kiemelkedően szennyező és rossz fűtőértékű lignittel tüzelnek. A tűzifa árának emelkedése miatt a lignithasználat az utóbbi évtizedben megnégyszereződött. A fogyasztók ráadásul sokszor még akkor is ezt a lehetőséget választják, ha be van vezetve hozzájuk a lignitnél kevésbé szennyező, de drágább gáz.

A szociálistüzelőanyag-támogatás keretében az 5000 fő alatti települések önkormányzatai pályázhatnak központi támogatásra, amellyel utána segíteni tudják a szilárd tüzelőanyaggal fűtő rászorulókat. Ennek keretében azonban az extrém szennyező lignit vásárlásához is támogatást lehet nyújtani. Ráadásul nemcsak a kisebb településeken, hanem vidéki városokban, sőt a fővárosban is sok háztartásban fűtenek szilárd tüzelőanyaggal – segítségre pedig nekik is szükségük lenne.

A rossz minőségű és szennyező tüzelőanyag mögött álló két fő ok az energiaszegénység és a helyes tüzeléssel, illetve a helytelen tüzelés egészségi ártalmaival kapcsolatos alulinformáltság. Az ebből eredő légszennyezés ugyanakkor mindenkit érint.

2.2. MI A PROBLÉMA AZ ÉPÜLETSZEKTORRAL?

A magyar épületállomány jelentős része energiahatékonysági szempontból elavult (például nincs megfelelően szigetelve, korszerűtlen a fűtési rendszere stb.). 2018-ban a nitrogén-oxid-kibocsátások 12 százaléka, a PM_{2,5}-kibocsátások 85 százaléka és a PM₁₀-kibocsátások 67 százaléka származott ebből a szektorból. Ezért a szennyezőanyag-kibocsátás csökkentésére is itt van a legnagyobb lehetőség. A fűtéshez kapcsolódó kibocsátások csökkentését az épületek energiahatékonyságának növelésével lehet elérni.

Kazáncserék, hőszigetelések, nyílászárócserék és napkollektor-telepítések révén számottevően lehetne javítani a levegőminőséget. Ez azonban drága folyamat,

ami sokakat visszariaszt a megfelelően kivitelezett korszerűsítéstől. Az épületkorszerűsítés-támogatási rendszer ráadásul túlzottan széttörédezett és alacsony hatékonyságú.

A rezsicsökkentés számos családnak segített elkerülni az energiaszegénységet, ami pozitív és megőrzendő vívmány. Differenciálatlan formájában (a gazdagabbakat és a szegényebbeket egyformán érintve) ugyanakkor pazarló és káros: vagyis igazságtalan, emellett túl sok, a beruházásokra fordítható forrást kivon a rendszerből. Ezáltal veszélyezteti az ellátás biztonságát, ráadásul az energetikai korszerűsítési beruházások ellen hat, sőt egyeseket az energiafogyasztás növelésére ösztönöz.

Az újépületeknek már most is a legszigorúbb (ún. közel nulla energiaigényű) energiahatékonysági követelményeknek kell megfelelniük, de a felújításra és a bővítésre már nem vonatkoznak ilyen szigorú szabályok.

3. AZ EGYENSÚLY INTÉZET JAVASLATAI

3.1. FŰTÉSI SZEKTOR

A szennyező és gyenge fűtőértékkel bíró lignitet azonnali hatállyal be kell tiltani. Le kell állítani a kitermelését, és meg kell szüntetni a szociálistüzelőanyag-támogatást – más módon kell segíteni a legszegényebbeket.

A szociálistüzelőanyag-támogatás jó eszköz a fűtési szegénység csökkentésére, de a települések lakosságában megállapított 5000 fős felső limitet el kell törölni – vagyis a támogatást nem a település lélekszámahoz kell kötni. Így a nagyobb településeken élő rászorulókat is részesülhetnek a segítségből. A szilárd tüzelőanyagot használó rászorulókat számára biztosítani kell a fenntartható erdőgazdálkodásból származó, megfelelően kiszáritott fát.

A rezsicsökkentés társadalmi szempontból indokolt, amennyiben hatékony eszköz az energiaszegénység elleni küzdelemben – de csakis differenciáltan, a rászorultsági elv következetes figyelembevételével.

A legszegényebbek esetében a szennyező tüzelők tiltása önmagában nem megoldás – több forrást kell fordítani az

önerőt nem igénylő energiahatékonysági beruházások támogatására, amilyen például a vissza nem térítendő nyílászáró- és kazáncsere-támogatás.

Ahol be van vezetve a gáz, de a felhasználók anyagi okokból a szilárd tüzelést választják, szigorúan ideiglenes jelleggel, de támogatni kell a gázfűtésre való visszatérést. Ez is szennyező fűtési mód, tehát hosszabb távon szintén ki kell vezetni; de – például a lignithez képest – még mindig a jóval kisebb rosszat jelenti.

Az állami intézményeknek szisztematikusan (szigorúbb szankciók és ellenőrzés révén) fel kell lépniük a szeméttel, illetve a betiltását követően a lignittel történő fűtés ellen.

A rezsicsökkentés társadalmi szempontból indokolt, amennyiben hatékony eszköz az energiaszegénység elleni küzdelemben – de csakis differenciáltan, a rászorultsági elv következetes figyelembevételével (szociális alapú árkiigazítás vagy – az Erzsébet-utalvány mintájára – „reziutalvány” révén) szabad alkalmazni.

Fenn kell tartani és haladéktalanul alkalmazni kell a különösen szennyező avarégetés tilalmát, ennek megszegését szigorúan szankcionálni kell. Tájékoztatni kell a polgárokat arról, hogy a zöldhulladéktól való megszabadulásnak milyen más, kevésbé káros lehetőségei vannak. A szemléletformálás eszköze lehet olyan apró ösztönzők beépítése is, mint például az ingyenesen a lakók rendelkezésére bocsátott zöldhulladék-gyűjtő zsákok és komposztládák.

I 3.2. ÉPÜLETSZEKTOR

A légszennyezés mindannyiunkat érint, ezért közérdek, hogy támogassuk az energetikai korszerűsítéseket. Törekedni kell a tulajdonosi önrész csökkentésére és a felújítások finanszírozásának megkönnyítésére.

Ahhoz, hogy 2050-re a teljes épületállomány karbonsemlegessé váljon, **évente az épületek 3%-án kell mélyfelújítást, vagyis legalább 60%-os energiamegtakarítást eredményező korszerűsítést elvégezni** (a jelenlegi 0,1% helyett). Ezért az épületszektorba annyi forrást kell átirányítani, hogy – az épületállomány jövőbeni alakulásától függően – **évi 100 000–120 000 épület mélyfelújítására nyíljk lehetőség.**

Aki hajlandó a felújításra, azt **támogatni kell ebben – de csak akkor, ha a felújítás hatékonysága megfelelő.** A támogatás mellett **szigorítani kell az épületfelújítás és -bővítés esetén érvényes energetikai követelményeket.** El kell kerülni a rossz sorrendben elvégzett vagy félbehagyott korszerűsítéseket (az ún. „belakatoslatási hatást”): ennek érdekében **a korszerűsítési támogatást előzetes mérnöki szakvéleményhez kell kötni,** amely igazolja, hogy az adott beavatkozás megfelelő hatékonyságú és a megfelelő sorrend szerint történik.

A hatékonyság növelése érdekében **a korszerűsítési támogatások mértékét az elérendő energiamegtakarítási szinthez kell igazítani.** Mindezt **az EU kibocsátáskereskedelmi rendszeréből származó bevételekből és a jövőbeni operatív programokon keresztül kell finanszírozni.**

A források mennyiségi növelése mellett innovatív korszerűsítés-finanszírozási formákra is szükség van:

01 SZÁMLÁS FINANSZÍROZÁS

A lakossági korszerűsítés költségét a közszolgáltató részben vagy teljesen meghitelezi a fogyasztónak, aki a beruházás befejezését követően a havi közüzemi számlákba építve fizeti vissza a kölcsönt.

A kedvezményes hiteleket és a vissza nem térítendő támogatásokat össze kell kapcsolni egymással. Úgynevezett „one-stop shop” vagy „egyablakos” rendszert kell bevezetni: ennek lényege, hogy a támogatásokat és a hiteleket is ugyanazon a helyen lehet intézni, ami egyszerre csökkenti az adminisztrációs terheket és növeli a hatékonyságot.

Mivel az itt tárgyalt problémák szorosan összefüggenek az energiaszegénységgel, összességében **ügyelni kell arra, hogy a légszennyezés elleni küzdelemnek ne a szegények legyenek a vesztesei.**

02 HARMADIKFELES FINANSZÍROZÁS

A kereskedelmi és középületek energiahatékony felújítását egy energetikai szolgáltató vállalat (ESCO) előfinanszírozza, majd a fogyasztó a későbbi évek során fizeti vissza annak árát a beruházásnak köszönhető megtakarítás meghatározott hányadából.

Ügyelni kell arra, hogy a légszennyezés elleni küzdelemnek ne a szegények legyenek a vesztesei.

AZ EGYENSÚLY INTÉZET LEVEGŐTISZTASÁGI JAVASLATAI

A FŰTÉSI ÉS AZ ÉPÜLETSZEKTORRA VONATKOZÓAN

TERÜLET	JAVASLAT	TERÜLET	JAVASLAT	
FŰTÉSI SZEKTOR	Be kell tiltani a lignitet!	ÉPÜLETSZEKTOR	Évente a teljes magyar épületállomány 3 százalékán mélyfelújítást kell végezni!	
	Az 5000 főnél nagyobb lélekszámú településeken is biztosítani kell a szociálistűzifa-támogatást!		Innovatív előfinanszírozással kell segíteni a lakossági, a kereskedelmi és a középületek felújítását!	
	A szociálistűzifa-támogatás során kizárólag fenntartható erdőgazdálkodásból származó, megfelelően kiszárított fát kell biztosítani!		A korszerűsítési támogatások mértékét az elérendő energiamegtakarítási szinthez kell igazítani!	
	Ahol be van vezetve a gáz, ott ne szilárd tüzelővel fűtsenek!		A támogatás mellett szigorítani kell az épületfelújítás és -bővítés esetén érvényes energetikai követelményeket!	
	Több forrást kell fordítani a vissza nem térítendő nyílászáró- és kazáncsere- támogatásra!		A kedvezményes hiteleket és a vissza nem térítendő támogatásokat össze kell kapcsolni egymással!	
	Szigorúbb szankciók és ellenőrzés révén fel kell lépni a szeméttel, illetve a betiltását követően a lignittel történő fűtés ellen!		FŰTÉSI SZEKTOR ÉS ÉPÜLETSZEKTOR	Összességében ügyelni kell arra, hogy a légszennyezés elleni küzdelemnek ne a szegények legyenek a vesztesei!
	Differenciált rezsicsökkentést kell bevezetni!			
	Haladéktalanul alkalmazni kell az avarégetés tilalmát!			

RÓLUNK

Az Egyensúly Intézet jövőorientált szellemi műhely, amely hazánk számára készít jövőképeket, szakmai javaslatokat. Kidolgozni az ország politikai, gazdasági és kulturális jövőképét, szilárd szellemi alapot teremteni a magyarok felemelkedéséhez – a gyorsan változó 21. században az Egyensúly Intézet ezt tekinti egy agytröszt legfontosabb feladatának.

Olyan témákról gondolkodunk, amelyekről kevesebb szó esik a nyilvánosságban, mint kellene. Ilyen téma a robotizáció és az átalakuló munkaerőpiac, levegőnk és folyóvizeink tisztasága, a nemzeti öntudat és a közösségek szerepe egy ország életében, az oktatás jövője, az ország gazdasági kitörési pontjai vagy a megváltozó világrend.

Az Egyensúly Intézet állandó kutatói csapata és tanácsadói testülete közgazdászokból, szociológusokból, politikai elemzőkből, klímaszakértőkből, külpolitikai szakértőkből áll. Sokszínű és magasan képzett, professzionális csapatunk széles körű tapasztalatokkal rendelkezik az akadémiai kutatás és az alkalmazott tudomány területéről egyaránt.

**Magyarország
jövő időben ▶▶**

— Egyensúly Intézet

Egyensúly Intézet

Cím: 1024 Budapest, Ady Endre utca 24.

Telefon: +36 1 249 5238

Honlap: www.eib.hu

E-mail: info@eib.hu

Facebook: facebook.com/egyensulyintezet

Twitter: twitter.com/EIntezet

Linkedin: linkedin.com/company/equilibrium-institute1